

SZÜGYI FERENC ■

AZ ARACSI PUSZTATEMPLOM MINT A MAGYAR NEMZETI IDENTITÁS JELKÉPE ■

TÖRTÉNETE

Középkor

Az aracsi pusztatemplomról nagyon kevés írott anyag maradt az utókorra. Kalapis Zoltán így ír erről:

„Előbb be lehet bizonyítani, hogy nem is létezett, mint azt, hogy fennállt. Még szerencse, hogy az ember a szemének hisz, s nem a tudományos »okfejtés«-nek: a romok ugyanis állnak, »virulnak«, »egyszerűen itt vannak«.”¹

Az építésének idejéről eltérő vélemények alakultak ki. Van aki a XI. századra teszi felépítésének idejét, de sokkal többen vannak azok, akik a XIII. század első felét tartják valószínűbbnek.²

Msgr. Huzsvár László nagybecskereki székespüspök az aracsi pusztatemplomban tartott szentbeszédében (2000. július 30.) felhívta hallgatóságának a figyelmét, hogy *Az imaórák liturgiájában* (zsolozsmáskönyvben) minden év augusztus 20-án részletet olvas a papság VI. Pál pápa leveléből, amelyben a Szent István alapította monostorokról szóló felsorolásban az aracsi is szerepel. (Építése az 1030-as években történhetett egy régebbi keresztény templom romjaira).

A pusztatemplomnak mint jelképnek fontos alkotóeleme ez a feltételezett Szent István-i alapítás.

III. Orbán pápa 1187. évi bullájában említi Aracsot Ecclesia s. Margarethae de Characha néven.

Az 1256. évi esztergomi zsinaton az apátok között volt Nikolaus de Aracha is, feltehetően Aracs apátja.

A tatárjárás idején, 1241-ben, de valószínűbb, hogy a kun lázadás során, 1280-ban az aracsi monostort kifosztották, megrongálták, egyes részeit lerombolták, és ezután hosszú ideig elhagyatottan sínylődött.

Az 1332. évi pápai tizedlajstromban Aracs neve megtalálható a C pont alatt. A lelkész tisztségét ekkor András Márton töltötte be.

Erzsébet királyné, Nagy Lajos király édesanyja 1377-ben újjáépíttette a megrongált aracsi monostort. A magyar királyoknak fontos lehetett e szent hely, mert újból és újból a védnökségük alá vették, törődtek vele. Az újjáépített aracsi monostort Erzsébet anyakirályné a ferenceseknek adományozta IX. Gergely pápa jóváhagyásával. Az erről szóló levelet a pápa 1378-ban állította ki Erzsébet anyakirályné kérelmére. Az aracsi monostor újjáépítésének a befejezését a királyné nem érte meg, de végrendeletében, amely 1380-ból való, 500 forint aranyat hagyott reá, továbbá egy atlaszból készült aranyszínű, gyöngyökkel díszített miseruhát a hozzávaló kellékekkel, két ezüst kannácskát és két ezüst körmeneti keresztet azzal a céllal, hogy az aracsi monostor újjáépítésének befejezését még halála után is lehetővé tegye.

Így az aracsi monostor az 1380-as évekre újjáépült, falai közt újból felhangzott az ének, körülötte pedig kialakult egy mezőváros szorgalmas lakóival.

A XV. század lehetett Aracs fénykora. 1422-ben mint vásáros helyet említik, 1440-ben mezővárosként van feltüntetve, majd 1450-től többször itt tartották a Torontál megyei gyűléseket.

Ez időben Brankovics György szerb despota is Becsén tartózkodott, valószínűleg részt vett az 1450-es megyei gyűlésen. A nagyváradi rendi gyűlés 1533-ban Neszti János atyát nevezi ki rendfőnökké Aracson.

Aracs városa 1536-ban a nagy pestisjárvány következtében elnéptelenedett. Akik nem betegedtek meg, azok igyekeztek elmenekülni a halálos járvány elől.

Az a kevés ottmaradt lakos, aki túlélte a járvány pusztítását, újabb megpróbáltatások elé került. Megjelent a török veszedelem. Hogy ellen tudjanak állni a támadásoknak, a monostort várszerűen megerősítették. Mohamed Begler bég 1551 szeptemberében nagy erővel érkezett Becse alá.

A török 1551. szeptember 18-án foglalta el Aracs megerősített kolostorát.

Aracs védői az első ágyúlövések után elmenekülnek a ferencesekkel együtt. A menekülés valószínűleg a templomot a becsei várral összekötő alagúton történt. Tinódi Lantos Sebestyén Aracs török kézre jutását a *Siralmas Króniká*-ban említi meg. A török megalégedett az aracsi templom keresztjeinek ledöntésével, belső értékeinek kifosztásával, tönkretételével, s nem tudva tovább mit kezdeni a templommal, magára hagyta és továbbvonult.

Innen kezdődik az aracsi templom négy és fél évszázados árvasága, elhagyatottsága és gazdátlansága. A csodával határos módon a magára maradt, árva pusztatemplom ellenállt az idő vasfogának, az évszázadok alatt többször jelentkező falbontóknak, az emberi nemtörődömségnek, és megmaradt az elkövetkező nemzedékeknek. A mindenható Isten vigyázott a pusztában álló templomára, megvédte a sors csapásaitól – amelyek rendkívül mostohák voltak errefelé –, és mindig akadt egy olyan történelmi személyiség, egy elhivatott pártoló, aki nem hagyta nyomtalanul eltűnni.

XVIII–XIX. század

A pusztatemplom első jótevője, aki megsajnálta és javítani igyekezett helyzetén, egy ismeretlen volt, aki 1770 körül nádtetővel fedette be, hogy megóvja az idő viszontagságaitól.

A temesvári konventet vezető Jakosics József 1781-ben kéziratos munkájában ír Aracsról és annak történelméről.

A romantika korában újra felfedezik. A felfedezést kettősség jellemzi. Így a csodálat, hisz számtalan írás jelenik meg róla, régészek érkeznek a templomhoz, megkezdődnek a kutatások és a restauráció. A másik véglet a tisztelet mindennemű hiánya. Folyamatosak a kincsrablások. A templom környékét feldúlja a lakosság, akiket szintúgy ez idő tájt telepítenek a térségbe. A telepek az építkezésekhez számlálatlanul hordják el a köveket és a téglát.

Erről részletesen a korabeli forrásokra hivatkozva olvashatunk a korábban megjelent, Aracsról szóló írásokban, tanulmányokban.

1918 után

1911-ben Grezle királyi tanfelügyelő közbenjárására javították, renoválták, megerősítették a pusztatemplom romjait. A falak és a főkapu kitört, kibontott részeit beépítették, hogy össze ne omoljanak.

1919 után a pusztatemplom Magyarország határain kívül maradt, így sorsa még mostohábbra fordult.

1946 és 1951 között ásatások zajlottak a Vajdasági Műemlékvédelmi Intézet koordinálása alatt.

Sorra jelentek meg a templomról szóló kiadványok.

1971. május 3-án szentmisét tartottak a pusztatemplomban, ahova szinte az egész Vajdaságból (Zenta, Becse, Budiszava, Temerin, Újvidék, Csantavér, Kúla, Verbász, Ada stb.) érkeztek hívők.

A beszámoló szerint a hívők kora délután kimentek a pusztatemplomhoz. A templomfalak közti térség megtelt zarándokokkal. Ifj. Berecz Sándor temerini plébános ismertette a hely történelmi jelentőségét. A gyülekezet egyházi énekek dallamával búcsúzott a helytől, ahol sok száz évvel előbb szent életű szerzetesek tanították népünket az ősi életeszmenyre: Imádkozzál és dolgozzál!

Az 1971–1976 között végzett ásatásokról – amelyeket szintén a Vajdasági Múemlékvédelmi Intézet felügyelt – Miomir Petrović ír. Ezen ásatások folyamán feltárták a pusztatemplom melletti zárda alapjait, az udvar részeit, a harangláb négyszögletű alapját, a márványból faragott keresztelőmedencét, meg egy XI. századi temetőt az egész kolostortömb alatt. Nagy Sándor aracsi születésű régész, aki részt vett mindkét feltáráson, rövidfilmet készített az ásatásokról.

A fent említett időszakban a pusztatemplomot restaurálták is, melyet szintén a Vajdasági Múemlékvédelmi Intézet felügyelt, a budapesti Sedlmayer János és a belgrádi Milka Čanak Medić professzorok tervei alapján. Milka Čanak Medić diplomamunkáját is e témában írta, érdeklődése és munkája nagyban hozzájárult az épületrom megőrzéséhez.

A munkálatok alatt a pusztatemplom romos falait gerendákból, deszkákból összeállított állványzat vette körül, amelyeken az odalátogatók a csonka torony tetejéig felmehettek.

A restaurálás során a mellékhajók falait 2,5–3 m magasságig helyreállították, az északi ívsort újjáépítették, a déli ívsorból pedig csak a keleti és nyugati falhoz kötődő ívet, a főapszist fedték le. A tervek szerinti munkálatok mellett még be kellett volna fejezni a déli ívsor felújítását, befalazni a mellékhajók apszisait, megépíteni a tetőt és egy rész boltozatot, valamint vörösmárványból egy kisebb terület padozatot lerakni. Az akkori munkálatokat a pusztatemplom környékének parkosításával kellett volna folytatni, illetve az oda vezető 5 km-es bekötő utat leaszfaltozni. Mindez azonban támogatás és anyagi eszközök hiányában elmaradt.

A munkálatok befejeztével, 1976 után a templom újra feledésbe merült. A felújításhoz használt gerendákat, deszkákat ellopták, a pusztatemplom bel- és

külterületét újból benőtte az embermagasságú gaz, még a megközelítése is nehéz volt.

1990-től napjainkig

Hosszabb kihagyás után 1990-ben Varnyú Ilona szervez újra rendezvényt a templomnál. Kalapis Zoltán beszél a pusztatemplom történetéről, Nagy Sándor régész pedig az ásatások eredményeit ismerteti, valamint az általa készített filmet is levetítik.

1995-ben a történelmi Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége törökbecsei tagozata Erdmann Ferenc elnök vezetésével tábori misét szervez.

1996. augusztus 20-án az esőzés elmosta a millicentenáriumi megemlékezést.

1997-ben Szabadkán megalakult az Aracs Társadalmi Szervezet a Művelt Faluért, támogatva mindazokat, akik tesznek valamit a délvidéki magyarság nemzettudatának erősítéséért, a pusztatemplom megőrzéséért. A szervezet elnöke dr. Gubás Jenő. A szervezet minden évben két Aracs-díjat és három Aracs-érmét oszt ki az arra érdemes személyeknek.

1998 szeptemberében a tordai Ady Endre Általános Iskola tanulói az első osztálytól a nyolcadikosokig egész napos kirándulásra mentek a pusztatemplomhoz, ahol történelemóra keretében Rontó Bozóki Judit tordai történelemtanárnő ismertette a pusztatemplom történetét.

Ettől kezdve sűrűsödnek az események a pusztatemplom körül.

Az Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság 1999. augusztus 1-jén, vasárnap délután tartotta meg az első emléknapi ünnepséget a pusztatemplomnál. Az ünnepség szentmisével kezdődött, amelyet a beodrai ft. Sóti János atya mutatott be, majd a társaság fiataljai ismertették a pusztatemplom rövid történetét, elmesélték annak néhány mondáját, elszavalták az Ómagyar Mária-siralom című verset, felolvasták a Halotti beszédet, majd Raffay Endre zentai művészettörténész tartott kimerítő előadást a pusztatemplomról.

Az előző nagy esőzések miatt csak traktorral, pótkocsival lehetett eljutni a pusztatemplomig. A 150 tordai mellett ott voltak a törökbecsei fiatalok Erdmann Ferenc vezetésével, valamint Szekeres István törökbecsei helytörténeti kutató, a Társaság tiszteletbeli tagja, nagy segítőtje. Jelen voltak még Nagy Ferenc, a belgrádi Magyar Nagykövetség tanácsosa, valamint Sepsey Csaba, a

Vajdasági Magyar Demokrata Párt alelnöke. Az ünnepségről tudósítást közölt a *Magyar Szó* c. napilap, a *Szabad Hét Nap* c. hetilap meg a *Tordai Újság* című helyi lap. Támogatója is akadt az ünnepségnek, mégpedig a tordai földműves-szövetkezet és Kovács István magánvállalkozó.

1999. szeptember 18-án a tordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság keretében működő cserkészek Fürtön Attila vezetésével alkalmi műsort szerveztek a pusztatemplomnál megemlékezve a templom elestéről, vagyis arról, hogy 1551-ben a törökök elfoglalták a pusztatemplomot. A szentmisét ft. Sóti János atya mutatta be. Ezúttal a cserkészek fogadalmat tettek János atya előtt a pusztatemplom megvigyázására. A belgrádi Magyar Nagykövetség első titkára, Pintéerné Gyetvai Mária volt a díszvendég.

2000 januárjában Lambert Zoltán atya, a budapesti Felső-krisztinavárosi Keresztelő Szent János plébánia katolikus gyülekezetének képviselőjében és Kolosváry Bálint, a Budahegyvidéki Református Egyházközség presbiterének szervezésében felvállalta a tordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság támogatását a pusztatemplommal kapcsolatos céljainak és munkásságának a megvalósításában.

2000 áprilisában Asbóth Mária asszony Szombathelyről jelentkezett, és támogatásáról biztosította a tordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaságot.

A tordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság a pusztatemplom ismertetése céljából a magyar világ felé szétküldött több mint 400 levelének hatására 2000. június 6-án a magyarországi Országos Műemlékvédő Hivatalból egy küldöttség látogatott Tordára és a pusztatemplomhoz. A küldöttség tagjai: Káldi Gyula, az Országos Műemlékvédő Hivatal külföldi osztályának vezetője, dr. Istvánfi Gyula, a Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti és Műemléki Tanszékének vezetője, Sarudi Sebestyén József, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának tanácsosa és Harkai Imre topolyai építészmérnök.

Egynapos látogatásuk alatt alaposan áttanulmányozták a pusztatemplom romjait. Visszatérve Budapestre egy tervet készítettek a pusztatemplom restaurálására, amelyben 15-30 millió forintot állapítottak meg a munkálatokra fordítandó minimális összegként. A helyreállítás magában foglalta a romos falak konzerválását, a két mellékapszis befalazását és lefedését, a torony ellátását szilárd szerkezettel, valamint az ajtó elzárását erős vasráccsal. A 2000. év nyarán megjelent *Krónikás* különszámában (Nemzeti Kulturális Örökség Mi-

nisztériuma a határon túli épített örökség megóvása 2000) már benne van dr. Istvánfi Gyula ismertetője az aracsi pusztatemplomról a 22–23. oldalon.

2000. július 27-én a szabadkai cserkész táborból 350 vajdasági, magyarországi és erdélyi cserkész dr. Hegedűs Antal történész vezetésével ellátogatott a pusztatemplomhoz. A vendégeket a tordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság tagjai fogadták. Délután 3 órai kezdettel Vajda János történelemóra keretében ismertette a pusztatemplom történetét, majd Ehmann Imre atya szentmisét mutatott be. Mindezek után a cserkészek műsora következett, amelyben István király megkoronázására emlékeztek.

2000. július 30-án a tordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság szervezésében a pusztatemplomnál megtartották a második emléknapi ünnepséget, amely egyben milleniumi megemlékezés is volt. Az ünnepség előtt több munkaakcióval hozták rendbe a pusztatemplom környékét. Erdmann Ferenc vezetésével öt törökbecsei fiatal segített a munkálatokban.

Az ünnepségen a szentmisét msgr. Huzsvár László püspök úr, a tordai msgr. Bú András atya és a beodrai ft. Sóti János atya mutatta be. Huzsvár László püspök szentbeszédében hivatkozott VI. Pál pápa levelére, mely levél alapján a pusztatemplom építése az 1030-as évekre tehető.

Az ünnepi műsor keretében felléptek a Társaság énekesei, szavalói, az újvidéki Petőfi Sándor Művelődési Egyesület asszonykórusa, a tordai Petőfi Sándor Művelődési Egyesület táncosai és zenekara. A 7-800 vendég között ott volt Kasza József, a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke, Páll Sándor, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének elnöke, Sepsey Csaba, a Vajdasági Magyar Demokrata Párt alelnöke, Dudás Károly, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség elnöke, dr. Gubás Jenő és Ágota, Kristóf Lázár, a belgrádi Magyar Nagykövetség elsőtitkára, Gulyás Balázs, a magyarországi Független Ifjúság országos titkára és a díszvendég Gyimóthy Géza, az Országgyűlés alelnöke.

A pusztatemplomnál hosszú évszázadok után ismét rangos vendégek gyülekeztek. Gyimóthy Géza beszédében többek között ezt mondta: „Boldog az a nemzet, amelynek ugyan nem volt nyugalmas történelme, de vannak nagy emberei és ugyanakkor olyan emberek is vannak, akik vállalják a fennmaradás küzdelmét itt a végeken is.” Az ünnepség résztvevőit levélben köszöntötte Habsburg Ottó, az Európai Parlament képviselője és Paskai László bíboros.

A törökbecsei fiatalok ez alkalomra felállították a 4 méteres fakeresztet, Mezei István szabadkán élő tordai falfaragó pedig kiállította a pusztatemplom

kicsinyített mását. Fejes István tordai festőművész millenniumi képet festett a pusztatemplomról. Az ünnepségről tudósított az Újvidéki TV, a Duna TV, a *Magyar Szó*, a *Hét Nap* és a *Tordai Újság*. Az ünnepség szervezését az Illyés Alapítvány, Asbóth Mária, a müncheni Katolikus Misszió, a tordai földműves-szövetkezet és a tordai magánvállalkozók támogatták.

2000. július 31-én Rockenbauer Zoltán, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának minisztere kérvényei hatására 2 millió forintot ítelt meg a tordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaságnak a pusztatemplom restaurálására, mivel azonban csak a munkálatok utófinanszírozására volt lehetőség, így ez nem volt kivitelezhető.

2000. augusztus 13-án a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség kórustalálkozót szervezett a pusztatemplomnál 350 résztvevővel. Az istentiszteletet Csete-Szemesi István püspök és Bogdán József atya végezte. Dudás Károly, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség elnöke mondott díszbeszédet.

2000-ben megjelent a *Délvidéki/vajdasági magyar helységnevek* című könyv, amelyben a törökbecsei Szekeres István okl. közgazdász, helytörténeti kutató a 221–223. lapon ismerteti az aracsi pusztatemplom nevének változásait a századok folyamán.

2001. július 29-én a tordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság megszervezte harmadik emléknapi ünnepségét a pusztatemplomnál. Az ünnepség előtt a Társaság tagjai munkaakciók keretében kitisztították a pusztatemplom környékét és belterét.

A szentmisét msgr. Huzsvár László püspök úr, a tordai msgr. Bú András atya, a beodrai ft. Sóti János atya, a milánói Cristiano atya és a budapesti Sándorfi István atya mutatta be. A püspök úr beszédében kiemelte Szent István király kereszténységteremtő és országépítő munkáját.

A több mint ezer jelenlevő között ott voltak az olasz seminaristák és 63 budapesti zarándok Kolosváry Bálint úr vezetésével. Díszvendégünk Kovács Flórián úr volt, a Millenniumi Kormánybiztosi Hivatal vezetője, aki a közösség megtartó erejéről beszélt. Jelen voltak a tordai és a törökbecsei községi vezetők, Balla Lajos–Laci országos képviselő és Somlói László úr, a Magyar Köztársaság belgrádi nagykövetségének alkonzulja. Az ünnepség szervezését az Illyés Alapítvány, a budapesti zarándokcsoport, Asbóth Mária asszony, a tordai helyi közösség és földműves-szövetkezet, valamint a tordai magánvállalkozók támogatták.

2001 második felében Törökbecsén megalakult a törökbecseiekből és beodraiakból álló Aracs Pusztatemplom '95 Baráti Kör Polgárok Társulása, amelynek elnöke a törökbecsei Erdmann Ferenc.

2002. április 5-én egy Sydney-ben működő, vajdasági magyarokat támogató szervezet, 2002. május 7-én még a tordai származású Németországban élő Vastag Béla úr csatlakozott a tordai Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság támogatóinak a sorába.

A negyedik emlékűnnepség 2002. július 28-án zajlott. A szentmisét msgr. Huzsvár László püspök úr, ft. Sóti János atya, msgr. Bú András atya és Hajdú Sándor esperes-plébános mutatta be. Ünnepi beszédet Józsa László a Magyar Nemzeti Tanács elnöke mondott a 600 résztvevőnek, amelyek között ott volt Torda testvértelepüléseinek Tiszaalpárnak 50 és Bihartordának 20 tagú küldöttsége. A művelődési műsorban felléptek Társaságunk fiataljai, a bihartordai dalkör, a tiszaalpári dalkör és a törökbecsei templomi énekkar.

A következő évek emlékűnnepségei hasonlatosan teltek, csak egyvalami változott. Az egyre növekvő látogatottság. Úgy tűnik, hogy az aracsi pusztatemplomot népszerűsítő levelek, események, rendezvények, írások (újságcikkek, tanulmányok, könyvek) elérték céljukat. Egyre többen ismerték meg a pusztatemplomot, és egyre többen adták tovább hírét, ezáltal biztosítva fennmaradását.

INTERJÚK

Msgr. Huzsvár László

Msgr. Huzsvár Lászlótól, a Nagybecskereki Egyházmegye nyugalmazott püspökétől, jelenlegi egyházmegyei kormányzótól azt próbáltam kideríteni, hogyan viszonyul az egyház a pusztatemplomhoz. Ő mindenekelelt a római katolikus egyház egyháztörténelmi értékének tartja az aracsi pusztatemplomot, mely szorosan összefügg a környékbeli magyarsággal: „A monostortemplom feladata volt, hogy gondozza a keresztény katolikus híveket, akik magyarok voltak.”

Napjainkban is az egyházmegye gyakorolja felette a iuris dictiót, a jogszolgáltatást.

Évente tartanak egy szentmisét az emlékűnnepség alkalmával, valamint az 1990-es évek óta két esküvő is történt az aracsi pusztatemplom falai között.

A püspök úr szerint ittlétünk, 1000 éves múltunk, megmaradásunk jelképe.

A vallási és nemzeti identitást erősítendő 8 helység³ új temploma építésekor alapköül a pusztatemplom egy-egy megszentelt követét kapta.

Tapasztala szerint a december 5-i magyarországi népszavazás után megnőtt a magyarországi látogatók száma, kifejezve ezzel egyfajta bocsánatkérést, vagyis: „Nem vagyunk mi olyanok, mint amilyenek a szavazás mutatott bennünket.”

Msgr. Huzsvár Lászlóban felmerült az a gondolat, hogy hivatalosan is búcsújáró hely legyen az aracsi pusztatemplom.

Vajda János

Vajda János a torontáltordai Aracs Hagyományápoló Társaság elnöke. Személyes kötődése a pusztatemplomhoz nagyon erős, a beszélgetés során mindvégig nagy szeretettel beszél róla. Elsősorban gyermekkorát, szülőföldjét látja a templomban.

„Kora gyerekkorom óta minden évben folyamatosan látogatom a pusztatemplomot. Ez a vidék a szülőföldem. Aracson születtem, a Magyar utcában. Ott nőttem fel.

Szülőfalum pusztái, szántóföldjei, gyümölcsösei, a Sóskopó, a Tisza-parti erdők voltak a színterei gyermek- és ifjúkori szép emlékeimnek. Mint kisgyerek a pusztatemplom vonzaskörébe kerültem, és abban is maradtam a mai napig. Hosszú évek során láttam a templom elhagyatottságát, gazdátlanságát, árvaságát. Ha tehettem, fellobbanó érdeklődéssel ösvényt vágtam, hogy a közelébe mehessek. Olyankor megtisztítottam a belterét, körüljártam és megnéztem, megvan-e minden része. Beszéltem is róla, ahol csak tehettem, de arra a meggyőződésre jutottam, hogy ez így kevés, többet kell érte tenni, méghozzá szervezett formában.”⁴

A magyarságtudat, a keresztény hit mint a templomromhoz kötődő fogalmak, szimbólumrendszerek, a szülőhely és a gyermekkor emlékei után következnek.

1999-től évente tartanak „nemzeti, hazafias” emlékünnepséget, melyre je-

les közéleti személyeket hívnak meg. Vajda János kiemelte, hogy a meghívottak minden esetben, az államapparátusban betöltött funkciójuk szerint kapnak meghívást, és nem úgy, mint valamely párt aktív tisztségviselői.

Kasza József nyilatkozata a sajtóban

Kasza József, a Vajdasági Magyar Szövetség egykori elnöke nyilatkozatában a következőképp használja az aracsi pusztatemplom jelképét: „Az ezeréves aracsi pusztatemplom nem lehet már csak a bánsági magyarok megtartó szimbóluma. Harangja, amelyet a VMSZ az idén állít, szólaljon meg megmaradásunkért, itt maradásunkért, összefogásunkért. A délvidéki magyarságért. A békéért. Az egyenrangú, békés együttélésért.”⁵

Mindkét beszélgetésben, valamint Kasza József nyilatkozatában is megjelenik, az *itt voltunk* – magyarok, keresztények – ténymegállapítás, amiből számkra logikusan következik, hogy *jogosan vagyunk itt*. Sőt tovább is viszik a gondolatmenetet: *itt is akarunk maradni*.

Ezekből a kijelentésekből a folyamatosság olvasható ki. A vajdasági magyarság múltjának, jelenének igazolására szolgál az aracsi pusztatemplom, és egyben a jövőbeni megmaradásának jelképévé vált.

Ennek a jelképnek a használatából készült a következő felsorolás, melyből láthatjuk, hogy milyen tartalmak, értékek jelennek meg az Aracs fogalom mögött.

Jelzők, amelyekkel illetik:

- „a bánsági tájból kiszakadó felkiáltójel” ;
- „múltunk, anyagi és szellemi kincseink, valamint önismeretünk jelképe”;
- „ittenni árva magyarságunk zászlóhordozója”;
- „annak a kintinek a szülőföldjének a jelképe”;
- „rommá sűrűsödött csönd”;
- „mese-titkú”.

Aracs Társadalmi Szervezet a Múvelt Faluért

A szabadkai székhelyű Aracs Társadalmi Szervezet 1997-ben azzal a céllal alakult meg, hogy a korábbi politikusi javaslatok, tanácsadások és ígéretések helyett kézzelfogható segítséget nyújtson a délvidéki, azon belül is főleg a szórványmagyarságnak. Elő szeretnénk segíteni a délvidéki magyarság közösségként való fennmaradását, magyarságtudatának erősítését, s azoknak a társadalmi elismerését, akik ezekért a célokért tevékenykedtek egész életükben, de senkitől sem részesültek elismerésben. A szervezet alapítója az eddigi elnök, dr. Gubás Jenő.⁶

Aracs-díj, Aracs-érem

Előbbit 1998-ban, utóbbit 1999-ben alapította az Aracs Társadalmi Szervezet. Évente két Aracs-díjat és három Aracs-érmet osztanak ki.

„Az Aracs-díj és az Aracs-érem célja szorgalmazni, serkenteni azt a munkát, amely a délvidéki magyarság megmaradását, itt maradását, kulturális és gazdasági gyarapodását szolgálja.”⁷

Aracs-Főnix-díj

2002-ben alapította a már említett szervezet.

„Az Aracs-Főnix-díjjal jutalmazottak az egyetemes magyarság olyan neves intézményei vagy személyiségei, amelyek, ill. akik munkájukkal, példamutatásukkal és bátor kiállásukkal a hitet erősítik bennünk.”

A díjakról így szól Hajnal Jenő, az Aracs-díjat odaítélő bizottság elnöke:

„Ma azokat köszöntjük, akik nevet tudtak adni az árvaságnak, a nemzeti szenvedélynek, a közönynek, a némaságnak és a szorgos kezek munkájának.”⁸

Aracs folyóirat

2001. augusztus 20-án hozza létre az Aracs Társadalmi Szervezet a Művelt Faluért az *Aracs* – a délvidéki magyarság közéleti folyóiratát, melyről a következőt tartja: „Az *Aracs* c. folyóirat létjogosultságát a többi vajdasági folyóirattal szemben határozott kulturális, nemzeti elkötelezettsége indokolja.”⁹

Aracs Könyvek

Az Aracs Könyvek 2003-tól jelennek meg. Eddig öt kötet látott napvilágot és továbbiak vannak előkészületben.

Tóth Eszter szerk.: *„Minden magyar felelős minden magyarért”*. 2003.

Gubás Ágota szerk.: *Határok szabdalta közérzet*. 2006.

Gubás Jenő: *Magyarságtudat-hasadás*. 2006.

Kölcsey Ferenc: *Parainesis Kölcsey Kálmánhoz*. 2007.

Gubás Ágota összeáll.: *„Valahol elindul egy gondolat” – Az Aracs Társadalmi szervezet almanachja (2002–2007)*. 2008.

Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság (Aracs Hagyományápoló Társaság)

1999. február 7-én alakul meg Tordán Vajda János elnökletével az Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság azokkal az emberekkel, akik érzelmileg kötődnek a pusztatemplomhoz. A Társaság 2002-től veszi fel az Aracs Hagyományápoló Társaság nevet, mely feladatául tűzi ki:

1. A magyar világ és a magyar kormány illetékeseinek a figyelmét felhívni, hogy itt, a bánáti síkság közepén a pusztában áll egy romtemplom, amely a magyarság történelmi múltjának, anyagi és szellemi kincseinek jelképe. Az egyetlen még fennálló egyházi műemlék ezen a vidéken sivár jelenével és reménytelen jövőjével. Ezen szeretnénk mi változtatni, odahatni, hogy e csodálatos alkotás fennmaradjon a jövő századoknak is.

2. A pusztatemplom ápolása, környékének rendezése évente több munkaakcióval. A műemlék megvédése mindenfajta külső beavatkozástól.
3. Évente egy ünnepség megtartása alkalmi műsorral és szentmisével (augusztus 1-jén). Ezen a napon 1888-ban Vránovát Aracsnak keresztelték át.¹⁰

Vajda János így fogalmazott beszélgetésünk során: „Társaságunk elsősorban az aracsi pusztatemplom népszerűsítése, illetve megmentése végett alakult meg.” Tudatosítani az emberekben, hogy megmentése, „átmentése” valójában ezeréves múltunk igazolása.

Aracsi Harangok Alapítvány

A Vajdasági Magyar Szövetség az Aracsi Harangok Alapítványt 2003-ban abból a célból hozta létre, hogy segítse az aracsi pusztatemplomnak mint magyar történelmi műemléknek a megóvását, felújítását, a haranglábak felállítását, a templom környezetének rendezését, a hozzá vezető út rendbehozatalát, valamint támogassa azokat a kulturális és egyéb rendezvényeket, tevékenységeket, amelyek az aracsi történelmi emlékműhöz kapcsolódnak. Az alapítvány téglajegyeket bocsátott ki, 50, 100, 200 és 1000 dináros címletekben, és az ebből befolyt összeget a pusztatemplomnak és környékének a rendezésére fordítja, hogy Aracs ne csak évente egy-két összejövetel színhelye legyen, hanem a délvidéki gyermekek, fiatalok és minden zarándok találkozási helye. A Vajdasági Magyar Szövetség sajtóközleményében így fogalmaz: „A téglajegy megvásárlásával hozzájárul e magyar történelmi egyházi műemlék fennmaradásához, amely egyben az itteni magyarság megmaradását is jelképezi.”¹¹

SZIMBOLIZÁCIÓ

Hogy egy tárgy – jelen esetben az aracsi pusztatemplom – szimbólummá váljék, egyrészt része, reprezentánsa kell hogy legyen annak, amit szimbolizál. A magyarság ezeréves kereszténységét, a vajdasági magyarság jogos és dacos itt- és meglétét, közösségének romos állapotát. Másrészt össze kell kapcsolnia vele.

A szimbolizáció három mozgásformát képvisel és ábrázol:

- a rész-egész változását,
- a kapcsoltsági fok változását,
- az idő múlását.

Amikor szimbólum születik, mindig elmozdulás történik a tárgy, a fogalom kapcsoltsági fokában és rész-egész voltában. Érzékelhető, ahogy az aracsi pusztatemplom egyre jobban egészként kezd viselkedni. Már nemcsak a római katolikus templomok egyike, hanem egyre jobban egészé válva ő képviseli a kereszténységet. Kapcsoltsági foka nő, egyre bővül. Előbb a római katolikus hívek, majd a magyarság jelképe lesz.¹²

Mi teszi az adott szimbólumot nemzetivé?

Figyelembe kell venni, hogy milyen mértékben vesz részt a hivatalosság, a nemzeti hagyományhoz kötődő mintaadó csoportok, illetve a nemzet tagjainak összeadódása a nép, a nemzet egészében a nemzetivé emelésben.

Esetünkben Vajda János kezdte kialakítani az aracsi pusztatemplom szimbólummá válását azzal a tevékenységével, mellyel meg szeretné menteni a romos épületet a teljes pusztulástól. Rájött, hogy egymaga nem tudja ellátni ezt a feladatot, ezért társaságot alapított. A következő lépésben több száz levelet küldött szét a világba, melyben ismertette a pusztatemplom történetét, jelenlegi állapotát, és segítséget kért megmentéséhez. A római katolikus egyház msgr. Huzsvár László személyében természetesen felkarolta a kezdeményezést. Évről évre segíti azt, részt vállal belőle. És beállt a sorba a politikum is. Retorikájukba bekapcsolták a pusztatemplomot mint jelképet.

ÖSSZEGZÉS HELYETT: TOVÁBBI FELADATOK

A szimbolizáció folyamatának követése. Az aracsi pusztatemplom mint jelkép hogyan mozog a háromdimenziós (rész-egész, kapcsoltsági fok, idő) koordinátarendszerben. A kutatást mindenképpen szélesebb körben érdemes folytatni.

Földrajzi szempontból:

- Vajdaság: Hogyan jelenik meg mind jobban köztudatban, mely helységekből érkeznek látogatók, zarándokok?

- Magyarország: Megértik-e azt az üzenetet, hogy nem mi tartozunk az anyaországi magyarsághoz, hanem összetartozunk? Ők is hozzánk tartoznak.
- Világ magyarjai: Miért érzi szülőföldje jelképének az aracsi pusztatemplomot egy, az Amerikai Egyesült Államokban élő tordai származású személy, aki soha nem látta élőben azt?

Társadalmi szempontból:

- Kik tudnak róla?
- Kik vesznek részt az ünnepeken?
- Kik támogatják valamilyen formában?
- Kik azok a tanárok, akik elviszik diákjaikat a templomhoz?
- Milyen a kirándulócsoporthoz tartozók összetétele?

A folyamat párhuzamba állítása a gyimesbükki Rákóczi-vár történelmi illetve nemzeti zarándokhellyé válásával, összehasonlítása a hasonló témájú székegyházi kutatások eredményeivel.¹³

IRODALOMJEGYZÉK

- Aracsi Vajda János 2005. *A „mese-titkú” aracsi Pusztatemplom*. Torda, Aracs Hagymányápoló Társaság.
- Aracsi Vajda János 2007a. *A „mese-titkú” aracsi Pusztatemplom mondái*. Torda, Aracs Hagymányápoló Társaság.
- Aracsi Vajda János 2007b. *A „mese-titkú” aracsi Pusztatemplom ezeréves története*. Torda, Aracs Hagymányápoló Társaság.
- Kalapis Zoltán 2007. Az aracsi Pusztatemplom. In uő: *Történelem a föld alatt*. Újvidék, Forum Könyvkiadó, 29–61.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 1995. A mozgás három dimenziója. In Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor szerk.: *„Jelbeszéd az életünk”*. Budapest, Osiris – Századvég, 615–621.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 2002. *Magyarságszimbólumok*. Budapest, Európai Folklor Központ.

Raffay Endre 2005. *Az aracsi templomrom*. Újvidék, Forum Könyvkiadó.
<http://www.aracsi-pusztatemplom.org.yu>
<http://www.aracs.org.yu>

- ¹ Kalapis 2007, 32.
- ² E tanulmánynak nem célja az aracsi pusztatemplom eredetének vizsgálata, építési idejének és körülményeinek kiderítése, hanem sokkal inkább arra a folyamatra próbál rámutatni, hogy a róla való gondolkodás útján hogyan válik a magyar nemzeti identitás jelképévé
- ³ Fejértelep, Udvarszállás, Temesvajkóc, Káptalan, Udvarnok, Rábé, Györgyháza, Istvánvölgy.
- ⁴ Aracsi Vajda 2007b, 42.
- ⁵ B. O.: Tíz év a magyarság szolgálatában. *Hét Nap*, XI. évf. 24. (2004. június 16.) szám.
- ⁶ www.aracs.org.yu
- ⁷ Hajnal Jenő: Aracs-díj. *Hét Nap*, IX. évf. 31. (2002. augusztus 7.) szám.
- ⁸ K. N.: Életünk tevékeny formálói. *Hét Nap*, XIV. évf. 39. (2007. szeptember 26.) szám.
- ⁹ <http://www.aracs.org.yu>
- ¹⁰ <http://www.aracsi-pusztatemplom.org.yu/mueml.htm>
- ¹¹ <http://www.vajdasagportal.com/portal/modules.php?name=News&file=article&sid=922>
- ¹² Kapitány–Kapitány 1995, 616–617.
- ¹³ Bodó Julianna 2001. Jelek a térben. Identitástermelés és térhasználat a Székelyföldön. In Tóth Károly szerk.: *Migráció. A tudomány jelene és jövője a kisebbségben élő közösségek életében c. konferencia előadásai*. Dunaszerdahely, 56–63.